

EDICIÓ I TRADUCCIÓ DELS CLÀSSICS, AVUI

Antoni Seva

El setanta-cinquè aniversari de la Fundació Bernat Metge passarà inadvertit si no s'improvisa a darrera hora alguna commemoració apressada per salvar les formes. Setanta-cinc anys són una fita molt notable per a una institució que tant ha representat en moments decisius de la nostra història cultural i civil. Em resisteixo a veure un fatal averany en aquest lamentable oblit, però no puc deixar d'assenyalar-hi un símptoma preocupant. M'ha semblat inexcusable retreure'l ara perquè la Fundació Bernat Metge ha estat, gairebé exclusivament, el taller on s'han forjat les edicions i traduccions catalanes dels clàssics; i en el futur, siguin quines siguin les mudances imprevisibles, continuarà sent un punt de referència obligat.

Òbviament, ni pretenc ni em sento capaç, en aquesta breu intervenció, de traçar un esbós, per molt succint que sigui, d'aquesta il·lustre institució. Però sí que em sembla molt escaient fer un recordatori dels objectius que, ja en la seva concepció, es van fixar de manera tan clarivident el fundador Francesc Cambó, un burgès il·lustrat i generós com no n'entren ni mitja dotzena en un segle, i els seus principals executors, el polifacètic i hàbil Joan Estelrich en la direcció editorial i el mestre Carles Riba en la direcció científica. El record dels temps fundacionals pot aportar una llum oportuna en la consideració de l'estat de coses actual i de la perspectiva que se'ns presenta en el futur immediat.

És cosa sabuda que els fundadors es van proposar, d'una banda, reblir l'enorme buit deixat per l'humanisme català, tan primerenc com aviat estroncat, i reprendre així la tradició europea; de l'altra banda, contribuir decisivament a la dignificació del català ajudant a establir, sota el guiatge dels clàssics i per mitjà de la disciplina de la traducció, un model de llengua dúctil i modern. Aquest doble objectiu es projectava no sobre un reducte estret d'especialistes, sinó sobre un àmbit social ampli i amb afany pedagògic; per això, per tal de posar els autors clàssics a l'abast d'un públic menys especialitzat, es va preveure també la publicació de les traduccions soles.

En conseqüència amb aquest plantejament, no es pretenia oferir obres innovadores pel que fa al text ni il·lustrar-les amb gran aparat erudit: n'hi havia prou reproduint bàsicament un text ja editat, fent-lo precedir per una introducció genèrica informativa i fornint els passatges difícils amb breus notes aclaridores; on calia centrar l'interès i posar tota la cura és en la traducció.

Les pretensions de l'empresa poden semblar molt modestes; en realitat, no ho eren gens: com es declarava expressament, es volia imitar la col·lecció Guillaume Budé, però això es feia partint de zero, com aquell qui diu, sense el suport d'una tradició sòlida, i amb afany de continuïtat; ni tan sols els col·laboradors disponibles procedien en general del camp de la filologia clàssica, en estat precari a la universitat. Això representava una gran ambició, tan noble com arriscada. De fet, moltes cultures més fortes

que la catalana i establertes sense ruptures ni entrebancs encara no han estat capaces de fer reeixir una empresa semblant.

Sens dubte, les primeres produccions no van ser totes excel·lents: algunes obres fluïxaven, però el conjunt es salvava amb gran dignitat. I —el que més importa— els resultats immediats van ser ben prometedors: entre el 1923 i el 1936 es van publicar vuitanta-dos volums, acollits favorablement per un públic força ampli. La Fundació Bernat Metge va gaudir, entre les professions liberals i entre lectors de capes més indefinides, d'una relativa popularitat; és aleshores que va adquirir una certa fama mítica que ha arribat gairebé als nostres dies. Tot un èxit.

El curs normal de l'empresa i la seva mateixa existència van resultar seriosament amenaçats per les circumstàncies que tots sabem: la guerra, la llarga postguerra i la mort, el 1947, de Francesc Cambó. Haver assegurat la continuïtat de la Fundació és el mèrit més gran que hem de reconèixer sense reserves a Helena Cambó i Ramon Guardans.

La represa va ser lenta. Amb els anys, es va regularitzar el ritme de les publicacions. Ara bé, ja en una època indeterminada, però que de manera aproximada podríem situar a la fi dels anys seixanta, es va observar que el plantejament i els objectius de la Fundació s'havien metamorfosat en aspectes importants. D'una banda, els col·laboradors nous comptaven amb una formació filològica específica; d'una altra, la responsabilitat del cànon lingüístic s'havia passat a més mans. Però, sobretot, la fluïdesa de comunicació amb el públic s'havia interromput: les obres, fora dels subscriptors, eren de difícil accés; la Fundació ja no tenia res de la relativa popularitat antiga, si no és un record borrós.

L'herència actual és el resultat d'aquesta evolució, que ha perdurat. Disposem d'un corpus de tres-cents quatre volums, una xifra molt elevada, gairebé un miracle, de qualitat desigual, com és lògic, però acceptable en termes generals; comptem també amb una nòmina de col·laboradors no gaire àmplia, però que permet per ara la continuïtat de les edicions, no sense algunes dificultats. El problema que continua sense resoldre's satisfactòriament és el de la difusió de les publicacions.

Als nostres dies, els objectius originaris de la Fundació Bernat Metge encara són vigents en el fons, tot i que les circumstàncies hagin canviat. És urgent, en primer lloc, recuperar en reimpressió les obres encara vàlides i exhaurides; en segon lloc, completar el corpus, on es detecten buits molt importants, com ara, per citar-ne alguns, Homer, Hesíode, Heròdot, Eurípides, Livi, Petroni, part de Ciceró, de Sèneca, etc. A més, resta oberta una via encara poc fressada: l'eixamplament de les publicacions a obres de caràcter tècnic (dret, medicina, ciències pures i de la natura, arquitectura). No manquen plans en aquest sentit.

Però, per damunt de tot, queda una dificultat que s'arrossega massa temps: la urgent necessitat de trencar el mur que impedeix la difusió regular dels clàssics, i més quan la demanda natural resultant de l'extensió de l'educació supera de llarg l'escassa oferta. Això ho podria fer la Fundació Bernat Metge o, si més no, es pot fer amb la seva col·laboració. Si no, s'haurà de fer a part de la Fundació Bernat Metge. I no falten mostres meritòries en aquesta direcció. La concurrència d'iniciatives, la competència, no serà cap obstacle, sinó que, al contrari, enriquirà l'oferta i serà un estímul per a noves produccions.